

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ВИКЛАДАЧА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемам актуальності процесів формування професійної компетентності майбутніх викладачів в умовах конкурентного освітнього середовища, необхідності вивчення та використання іноземної мови для забезпечення ефективної реалізації комунікативних намірів.

Ключові слова: комунікативна компетенція, навчання іноземній мові, професійна компетентність.

Статья посвящена проблемам актуальности процессов формирования профессиональной компетентности будущих преподавателей в условиях конкурентной образовательной среды, необходимости изучения и использования иностранного языка для обеспечения эффективной реализации коммуникативных намерений.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, обучение иностранному языку, профессиональная компетенция.

Article is devoted to actual processes of formation of professional competence of teachers in a competitive educational environment, the need to explore and use language to ensure effective implementation of communicative intentions.

Keywords: communicative competence, teaching a foreign language, professional competence

Постановка завдання. Потужні процеси інтеграції України у європейське та світове співтовариство зумовлюють стрімке зростання попиту на викладачів, вимог до їхнього фахового рівня. Тенденції у соціально-економічній сфері, науково-технічний прогрес, конкуренція на ринку освітніх послуг зумовлюють інноваційний характер перетворень, який передбачає необхідність підготовки фахівців з принципово новими, відмінними навичками, вміннями, мисленням [8, 24-27], здатністю ефективно реалізувати комунікативні наміри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Комунікативна компетенція майбутнього спеціаліста вивчається зарубіжними (К. Брамфіт [14], М. Кенел та М. Свейн [15], І. Бім [2], Н. Гез [7], І. Зимня [9] та ін.) і вітчизняними дослідниками Н. Бичковою [4], І. Воробйовою [6], С. Ніколаєвою [11], О. Петрашук, В. Топаловою та ін. Комунікативний метод глибоко вивчали Ю. Пасов, Л. Скалкін.

Мета статті. Проаналізувати особливості формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів та об'єктивну необхідність вивчення іноземної мови на сучасному етапі.

Викладення основного матеріалу. В умовах світової глобалізації, інформатизації ринкових відносин в яких надзвичайно важливим є професійність і конкурентоспроможність особистості, головним капіталом фахі-

вця є його компетентність та професійна кваліфікація. Освітня система покликана виконувати запити суспільства. Успішна реалізація поставлених завдань перед будь-яким освітнім закладом можлива лише за умови високого рівня постановки навчального процесу та високого професіоналізму педагогічних кадрів. Отже, висококваліфікований викладач має бути професіоналом, мати педагогічне покликання, прагнення до постійної самоосвіти та вміння спілкуватися. Головні положення сучасної мовної політики на європейському континенті сформульовані у документах Комітету міністрів Ради Європи, де зазначено, що оволодіння мовами забезпечує джерело взаємного збагачення, взаєморозуміння і співробітництва, сприяє спілкуванню і взаємодії, відкриває можливості персональної мобільності, працевлаштування, освіти та доступу до інформації. Термін „мовна освіта» має практичне спрямування, використання якого передбачає розвиток усного та писемного мовлення, формування комунікативної компетенції [1]. Комунікативна компетенція трактується як здатність спілкуватися з метою обміну інформацією, здатність користуватися мовою залежно від професійної ситуації і професійного наміру [12].

На переконання вченої Л. В. Биркун, головна ідея комунікативного підходу полягає в тому, що студенти педвузів, щоб стати ефективними користувачами мови, повинні не тільки здобувати знання (знати граматичні, лексичні або вимовні форми), а й розвивати навички та вміння використання мовних форм для реальних комунікативних цілей тобто використання мови в реальних життєвих ситуаціях [3]. В результаті навчання студенти-викладачі повинні реалізувати комунікативний намір адекватно завданню та умовам спілкування – переконати; забезпечити зв'язність та цілісність висловлювання; наводити аргументи і докази, висловлювати свою точку зору; використовувати різноманітні мовленнєві зразки. Таким чином, комунікативна компетентність майбутнього викладача розуміється як інтегральна якість особистості, яка синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви в професійній діяльності. Іншомовна комунікативна компетенція майбутнього фахівця розглядається як її найважливіша складова, яка, з одного боку, передбачає здатність здійснювати іншомовне спілкування, тобто передавати і обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками спілкування, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування, а з іншого – забезпечує готовність студентів до іншомовного спілкування.

Формування комунікативної компетенції викладачів має забезпечуватись комплексом дисциплін психолого-педагогічного та філологічного циклів. На розвиток комунікативної компетенції мають бути орієнтовані всі форми навчальної роботи у вищій школі (лекції, практичні, індивідуальні, семінарські заняття тощо), оскільки комунікативні вміння й навички реалізуються під час кожного виду мовленнєвої діяльності (аудіювання,

читання, говоріння, письма) [5]. Головними особливостями технології формування комунікативної компетентності на сучасному етапі є:

- пріоритетним завданням є реальне використання мови відповідно до даного соціально спрямованого контексту;

- побудова навчального процесу вимагає залучення студентів до ситуативного спілкування, максимально наближеного до реальних ситуацій;

- змінюються функції викладача, який стає активним координатором навчальної діяльності студентів, їх радником, співрозмовником та учасником процесу навчання;

- урізноманітнюються види діяльності на практичних заняттях, перевага надається парним, груповим видам діяльності, рольовим іграм, діловим іграм, проектним завданням, завданням з вирішенням певних проблем, діалогу, дискусії, дебатам, моделюванню ситуацій.

Під час таких видів навчання студенти вчаться критично мислити, розв'язувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважуючи альтернативні думки, приймати продумані рішення, брати участь у дискусії;

- змінюється ставлення викладача до можливих мовленнєвих помилок студентів, який не акцентує на них увагу. Помилка має право на існування. Аналіз мовлення проводиться узагальнено, без наголошення на автора помилок;

- передбачається широкое використання автентичних матеріалів;

Під час навчання професійно спрямованого спілкування в умовах міжкультурної комунікації необхідно постійно мотивувати студентів для їхньої активної діяльності із свідомого використання іноземної мови з урахуванням національно-культурної специфіки країн досліджуваної мови. З метою підготовки студентів до професійно спрямованого іншомовного спілкування в умовах міжкультурної комунікації важливо враховувати такі фактори, як особливості національного характеру й менталітету народів країн досліджуваної мови, національну й культурну специфіку їхньої комунікативної поведінки, відмінності в системах поведінкового й мовного етикету, комунікативних стратегіях.

З урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців, професійно спрямована іншомовна комунікативна компетенція трактується як сукупність лінгвістичних, мовних, соціолінгвістичних, соціокультурних знань, комунікативно-прагматичних умінь професійно орієнтованого спілкування й культури взаємодії в різних сферах і ситуаціях, а також особистісних якостей: комунікабельності, відповідальності, тактовності, толерантності, рефлексії, ідентифікації, атракції, каузальної атрибуції, обов'язковості.

Із переліку професійних навичок, що здобуваються в процесі навчання і набуття вмінь, першочергового значення набуває професійно орієнтована іншомовна комунікація. На підставі вищевикладеного, особливо-

го значення набуває формування професійно спрямованої іншомовної комунікативної компетенції студентів, у структурі якої особливого значення набуває соціально-перцептивний компонент, що забезпечує можливість досягнення зворотнього зв'язку в процесі професійної комунікації.

Науковці І. Колесникова, О. Долгіна підкреслюють, що комунікативний підхід спрямований на формування:

– діяльнісного характеру мовленнєвого спілкування, що забезпечується комунікативною поведінкою викладача як безпосереднього учасника процесу спілкування та навчання, і комунікативно вмотивованою, активною поведінкою студента як суб'єкта спілкування та навчання;

– предметності процесу комунікації, яка має бути змодельована, але точно визначеним набором предметів обговорення (тем, проблемних ситуацій, подій та ін.);

– мовленнєвих засобів, які забезпечують процес спілкування та навчання в даних ситуаціях;

Спілкування – передача і повідомлення інформації пізнавального характеру, обмін знаннями, навичками і вміннями в процесі мовленнєвої взаємодії двох або більше людей [9].

В. Черевко, трактує «комунікативну компетентність» як інтегральну якість особистості, що синтезує в собі загальну культуру спілкування та її специфічні прояви в професійній діяльності [13].

Формування іншомовної комунікативної компетенції забезпечує готовність студентів-маркетологів до іншомовного спілкування. Як зазначає науковець І. Бім, перехід до високорозвиненого інформаційного суспільства вимагає повного розвитку особистості, в тому числі її комунікативних здібностей, які спрощують входження у світову спільноту та виконання своїх функцій [2].

Підготовка компетентного, а значить, і конкурентоздатного фахівця актуалізує проблему ефективної організації процесу навчання іноземних мов, орієнтованого на формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста.

На переконання І. Воробйової, головна ідея комунікативного навчання – це спрямованість навчального процесу на формування та розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у відповідних життєвих ситуаціях, у залежності від мети спілкування, тобто на формування іншомовної комунікативної компетенції [6, 12].

Як вказує Н. Бичкова [4], комунікативність означає, що процес навчання іноземного спілкування організовується як модель реального процесу комунікації та має зберігати всі його суттєві риси – вмотивованість мовлення, ситуативність, зверненість, наявність адресата мовлення й мовленнєве завдання для організації кожного акту спілкування.

Питання комунікативної компетенції досліджував Н. Гез. У статті «Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных

методических исследований» науковець визначає складові компоненти іншомовної комунікативної компетенції [7].

Одна із функцій діяльності вчителя іноземної мови – комунікативно-навчальна, її успішна реалізація залежить від двох головних факторів: рівня володіння мовленнєвими навичками й уміннями, а також здатності організувати спілкування учнів цією мовою, взаємодію, тобто встановити контакт, досягти взаєморозуміння, впливати на систему соціальних цінностей, емоційний стан партнерів по комунікації, створювати на уроці атмосферу взаємоповаги і співробітництва [4]. До комунікативних якостей викладача більшість науковців включають: емпатію і професійну рефлексію (А. Деркач); вміння вислухати (Т. Воропаєва); тактовність (М. Єрастов); справедливість, пильність, чуйність (В. Сластьонін); гнучкість і делікатність, спрямованість на відкрите й активне спілкування, здатність швидко встановлювати контакт (М. Галагузова); соціальну сміливість (В. Келасьєв), комунікабельність, толерантність (В. Кан-Калік).

Висновок. Таким чином, поняття «іншомовна комунікативна компетенція майбутнього викладача» розглядається, з одного боку, як здатність здійснювати іншомовне спілкування, правильно використовуючи систему мовних і мовленнєвих норм, вибираючи комунікативну поведінку, адекватну ситуації спілкування, а з іншого – як готовність до іншомовного спілкування.

Реалізація комунікативно-орієнтованого навчання сприяє формуванню соціально-активної особистості. На переконання вченої Л. Биркун, головна ідея комунікативного підходу полягає в тому, що студенти, щоб стати ефективними користувачами мови, повинні не тільки здобувати знання (знати граматичні, лексичні або вимовні форми), а й розвивати навички та вміння використання мовних форм для реальних комунікативних цілей тобто використання мови в реальних життєвих ситуаціях [3]. В результаті навчання студенти повинні реалізувати комунікативний намір адекватно завданню та умовам спілкування – переконати; забезпечити зв'язність та цілісність висловлювання; наводити аргументи і докази, висловлювати свою точку зору; використовувати різноманітні мовленнєві зразки. Формування та удосконалення комунікативної компетенції викладачів забезпечується комплексом фахових дисциплін як психолого-педагогічних так і філологічних.

Література

1. Біляєв О. Концепція мовної освіти в Україні / О Біляєв, М. Вашуленко, В. Плахотник. // Рідна школа. – 1994. – № 9. – с.71 – 73.
2. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного ученика / И. Л. Бим. – М: Просвещение, 1988. – 254 с.
3. Биркун Л. В. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови. Ознайомлювальна брошура для українських учителів англійської мови / Биркун Л. В., Мошков В. В. – К., 1998. – 48с.

4. Бичкова Н. І. Англійська мова. Комунікативний курс: підручник для студентів факультетів іноземних мов вищих навчальних закладів / Н. І. Бичкова. – Київ., «Либідь», 2004. – 328с.
5. Босак Н. Ф. Формування комунікативної компетенції майбутніх словесників у циклі фахових дисциплін //: [зб. наук. праць] Педагогічні науки. Випуск 39 / Н. Ф. Босак, О. А. Копусь. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2005.– с.193 – 196.
6. Воробйова І. А. Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мови: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.04 / «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Воробйова / Інститут педагогіки АПН України – К., 2003. – 20 с.
7. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований // Иностранные языки в школе / Н. И. Гез. – 1985. – № 2. – С. 17– 24., с. 19 – 20.
8. Жегус О. В., Полова Л. О., Афанасьєва О. П. Інноваційна концепція сучасного науково-методичного забезпечення викладання маркетингу: мат. конф. [«Викладання маркетингу: Чому і як навчати студентів для роботи в умовах невизначеного підприємницького середовища»], (квітень 2009 р.) / М-во освіти і науки України, м. Київ, 2009 р., 138 с., С. 24 – 27.
9. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 219 с, С. 92.
10. Колесникова И. Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Л. Долгина, И. А. Колесникова. – Cambridge University Press, 2001. – 224 с., С. 131.
11. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / під ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 327 с.
12. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посібник / за ред. М. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
13. Черевко В. П. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки: Дис.... канд. психол. наук: 19.00.07 / В. П. Черевко. – К., 2001. – 247 с.
14. Brumfit C. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy. – Cambridge University Press, 1984. – 166 p.
15. Canale M., Swain M. Theoretical Basis of Communicative Approaches to Second Languages Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol.1. – P. 1 – 47.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2010 р.

УДК 378.147:009

Дрогайцев О. І.

кандидат пед. наук, доцент

Криворізький державний педагогічний університет

СТРУКТУРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті розглядається структура інформаційної складової професійної компетентності майбутнього педагога, визначається зміст інформаційної компетентності.

Ключові слова: *інформатизація освіти, інформаційна компетентність, професійна компетентність.*